

**Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровський педагогічний коледж»
Дніпропетровської обласної ради»**

Навчально-методична картка заняття

Назва та № спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Предмет: Українська мова

Тема: Стилiстичнi особливостi слiв iншомовного походження.

Тип заняття: ПЗ

Мета заняття: допомогти здобувачам освіти навчитися досягати точності у використанні лексичних засобів мови; розвивати вміння удосконалювати власне й чуже мовлення щодо точного використання слів іношомовного походження; самостійне творче мислення; виховувати культуру мовлення, потребу в удосконаленні власного мовлення, шанобливе ставлення до рідної мови.

Забезпечення заняття:

Навчальний конспект

Література:

Основна:

1. Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів: Навч.посіб.-8-ме вид.- К.: Вища школа, 2007. - 303 с.

Додаткова:

1. Новий довідник: Українська мова. Українська література. - К.: ТОВ "КАЗКА", 2008. -864 с.

2. Орфографічний словник / Уклад. Ковальова Т.В., Коврига Л.П. / - Х.: Сінтекс, 2004. – 1088 с.

Інструкція до практичного заняття №

Тема: Стилістичні особливості слів іншомовного походження.

План практичної роботи

- 1. Актуалізація мотиваційних резервів здобувачів освіти на основі повторення вивченого.**
- 2. Робота над закріпленням знань, умінь і навичок.**
- 3. Підбиття підсумків.**

Хід роботи

I. Підготовча частина.

1. Організаційний момент. Мотивація навчальної діяльності.

II. Основна частина.

2.1. Вступне слово викладача.

2.2. Повторення теоретичних відомостей і первинних умінь та навичок з теми. На основі відео та поданого матеріалу складіть і запишіть конспект.

Записати конспект у зошит.

У сучасній українській мові широкі стилістичні можливості мають іншомовні слова — слова, запозичені з інших мов. Іншомовна лексика української мови охоплює слова і сполучення слів, які увійшли до її складу:

— під впливом зовнішніх (немовних) причин — найрізноманітніших, давніх і теперішніх контактів (економічних, політичних, культурно-освітніх, військових тощо) нашого народу з іншими народами;

— під впливом причин внутрішніх (власне мовних), серед яких потреба звузити, стилістично (функціонально) розмежувати використання іншомовних і власне українських слів і сполучень слів: імпорт і ввіз (товарів), лінгвістика і мовознавство і наука про мову, асиміляція звуків і уподібнення звуків та ін.

Термін «іншомовна лексика» в словниковій системі української (і кожної іншої) мови дещо умовний і односторонній, бо прикметниковими формами «іншомовне», «іншомовні» можуть позначатись і ті слова, іншомовності яких уже не відчувається (школа, левада — давні засвоєння із давньогрецької мови), і виразно чужомовні, що усвідомлюють навіть ті, хто не володіє лінгвістичними знаннями з історії слів рідної мови.

Чужомовні слова й сполучення слів українська мова засвоювала з часів активного формування нашої мови (з

VI ст.), їх кількість важко визначити навіть приблизно.

В українській нормативній лексиці прийнято виділяти за походженням такі її основні шари:

— спільноіндоєвропейські слова: мати, батько, брат, сестра, око, ніс, серце, дім, двері, піч, череда, вівця, ягня, вовк, бути, жити, їсти, спати, влада, слава, один, два, три та ін.

— праслов'янські (спільнослов'янські) слова: коса, граблі, лопата, сніп, пшениця, цілина, мука, віл, корова, теля, бджола, кожух, полотно, відро, молот, слива, ягода, сад, часник, озимина, сіни, двір, жито, варити, пряжити та ін;

— власне українські слова: вуглець, кисень, водень, мрія, матінка, добриво, добробут, вибрик, примхи, перекотиполе, багаття, бандура, гайворон, дружина, козацтво, батьківщина, карбованець, гривня, гай, смуга, деруни, вареники, корж, галушка, кремезний, чарівний, баритися, зволікати, линути, очолити, напувати, байдуже, мабуть, бо, адже та ін.

Слова, які мають спільноєвропейські, праслов'янські корені, в українській мові зазнали різних змін: фонетичних (зачарований — чарівний; шести — шостий) і граматичних, особливо морфемних. До них належать:

— назви осіб чоловічої статі із суфіксом -ій: вередій, плаксій, багатій, торохтій і под.;

— іменники із суфіксом -ощ-, які позначають ознаки, процеси, стан людини: веселощі, жалощі, пустощі, хитрощі, лінощі і под.;

— іменники із суфіксами -ень (красень), -шн- (дітлашня), -от (голота), -ук- (ковальчук), -неч- (ворожнеча), -анн- (бажання), -ив- (вариво), -езн- (старезний), -ісіньк-, -есеньк-, -юсіньк- (гарнісінький, білесенький, тонюсінький) та ін.

Окрему групу іншомовної лексики становлять старослов'янізми: врата, брег, вождь, храм, єдність, мислитель, гординя, глашатай, грядущий, премудрий, соратник та ін.

Багато засвоєнь в українській мові з інших слов'янських мов:

— з російської мови: промисловість, котел, вислуга, безробіття, передовиця, народоволець, кадет, завод, паровоз, указ, різночинець, декабрист, нігіліст, есдек, есер;

— з польської мови: перешкода, конати, коadlo, хлоп, хлопець, міщанин, поєдинок, урядник, збруя, коваadlo, вензель, гасло, міць, шлюб, недолугий, доценту, цілком, раптом, принаймні та ін.;

— з чеської мови: брама, влада, огида, паркан, карк;

— із білоруської мови: розкішний, обридати, нащадок, маруда та ін.;

— із болгарської мови: глава, владика, сотворити та ін.

Найтиповіші і наймасовіші запозичення й засвоєння іншомовних слів — це ті лексеми, які в різний час українська мова переймала з неслов'янських мов, зокрема:

— з давньогрецької мови (грецизми): ангел, ідол, ікона, єпископ, Євангеліє, монах, монастир, клірос, лампада; філософія, історія, етнографія, педагогіка, фонетика, граматики; демократія, партія, пролетаріат; електрон; поема, ода, епос, проза, комедія, хорей, ідея; Андрій (свіжий, бездоганно здоровий); Панас, Афанасій (безсмертний); Василь (царський); Євген (благородний); Зоя (життя); Галина (спокій, ясність); Лідія (народжена в Лідії); Олександр (захисник чоловіків); Петро (камінь, скеля); Тарас (неспокійний, бунтівний) та ін. Вони проникли в нашу мову безпосередньо або через старослов'янську та інші європейські мови;

— з латинської мови (латинізми): адміністрація, декрет, агітація, агресія, конгрес, конституція, оратор; юрист, адвокат, нотаріус, прокурор, апеляція; ангіна, ампутація, аспірин, інстинкт, рецепт; антена, колектор, турбіна; вектор, інтеграл, аберація; асиміляція, афікс, префікс, інфінітив; абітурієнт, аудиторія, атестат, декан, інститут, університет, екзамен, конспект, лекція, ректор, факультет, студент, літера; латинізми особливо прислужились у збагаченні суспільно-політичної лексики, різних галузевих термінологій — юридичної, медичної, математичної, граматичної тощо;

— з німецької мови: штаб, князь, агент, командир, юнкер, офіцер; броня, панцир, лафет, патронташ; галстук, рюкзак; графин, верстат, домкрат, кран, стамеска; камертон, лейтмотив, танець; абзац, шрифт; шахта, штрек; бухгалтер, вексель, касир, маклер, штраф; фартух, кітель; акція тощо. Це найчисленніші запозичення — порівняно із засвоєннями з інших сучасних європейських мов;

— з французької мови: імперіалізм, націоналізм, абсолютизм, бюрократ, комюніке, саботаж, шантаж; ансамбль, балет, бюст, акомпанемент, ампула, рояль; авангард, арсенал, бригада, гарнізон, парашут; вуаль, блуза, велюр, пальто, трикотаж, одеколон; режим, прем'єр;

— з англійської мови: бульдозер, комбайн, блюмінг, комп'ютер; сейф, телетайп; трактор, трамвай; бункер, танк, мічман, снайпер; бізнес, банкнот, бюджет; бокс, волейбол, матч, гол, рекорд, нокаут, спортсмен, теніс, гольф, футбол; джаз, гумор, памфлет, клоун тощо;

— з італійської мови: бенкет, макарони; карета; банк; газета; акорд, алегро, альт, арія, бас, віолончель, інтермецо, кантата, квінтет, концерт, піаніно, соло та ін.;

— з голландської мови: бак, баркас, флот, каюта, шкіпер, вимпел, фарватер, румб, яхта, румпель;

— з тюркських мов (тюркізми): батіг, казан, аркан, капкан, газ, торба, тапчан; кинджал, кайдани, орда, осавул, отаман, сагайдак; гайдамака, бурлака, козак, хан, султан, ярлик; аршин, базар, кабала, казна; беркут, кабан, бугай, судак, сазан; ковбаса, балик, лапша, кумис, халва; капкан, халат, чалма, каптан та ін. Такі засвоєння досить давні, деякі з них сягають дописемних часів;

— з фінської мови: камбала, морж, норка, нерпа, пельмені, салака, сьомга. Частина іншомовних слів особливо активізувалась уже в незалежній Україні: істеблішмент (структура та інститути влади; правлячі, панівні кола суспільства); комп'ютер (електронна обчислювальна машина); маркер¹ (той,

хто прислуговує під час гри на більярді та підраховує очки) і маркер² (сільськогосподарське знаряддя або пристосування в сівалці, яким роблять на ріллі борозенку перед сівбою, садінням); маркет (магазин самообслуговування з великим асортиментом продовольчих товарів); маркетинг (система управління підприємством, яка передбачає комплексне врахування становища на ринку збуту для прийняття рішень); імплементація (виконання державою міжнародних правових норм; введення результатів референдумів у конституцію держави); ксерокс (апарат, яким що-небудь написане, сфотографоване копіюється методом ксерографії, з використанням особливого пристрою); дистрибуція (розподіл, розчленування; у лінгвістиці — сума всіх оточень, текстів, у яких трапляється певна мовна одиниця, бо кожна з них (крім речення) має більш чи менш обмежену здатність поєднуватися з іншими подібними до неї одиницями); офіс (установа; контора, канцелярія якої-небудь фірми, підприємства).

Велика кількість іншомовних лексем — це і н тер — націоналізми, тобто слова, котрі, як правило, у фонетично й граматично видозміненій формі використовуються майже в усіх літературних мовах, особливо в мовах європейського і північноамериканського регіонів.

Отже, іншомовна (чужомовна) лексика дуже численна, тематично й структурно різноманітна. Вона використовується в усіх стилях мови, особливо в науковому, дещо менше — в публіцистичному.

Ця лексика значною мірою демонструє собою той чи інший стан, рівень розвитку кожної окремої літературної мови, її словникове багатство, різноаспектні стилістичні можливості.

Використання іншомовної лексики підлягає певним загальним стилістичним нормам, найголовніша з яких — однозначність. Їх слід уживати з усталеною семантикою, фонетико-граматичною формою, з дотриманням вимог стилю. Тільки доладне використання запозичень не переобтяжує мовлення, посилює такі його якості, як сучасність, простота, зрозумілість, доречність, тобто стилістичність висловлення.

2.3. Виконання вправ на закріплення знань.

Вправа 1. Випишіть слова іншомовного походження. Розкрийте їх значення та роль у тексті.

ОЧІ — ДЗЕРКАЛО ЗДОРОВ'Я

Про це говорять із подивом, слухають із недовір'ям: магія якась — подивитись в очі людині і тут же розповісти все не тільки про її здоров'я, а й про звички? Немислимо, розумом не збагнути. Однак це факт. Та якщо ні для кого з давніх-давен не диво, що очі — дзеркало душі, то сьогодні нас переконують і в тому, що очі дзеркало здоров'я, переконує наука, ім'я якій — іридіодіагностика.

Нове слово в медицині? І так, і ні. Ні — тому що хіба можна назвати новим методом, якому понад три тисячі років? Так — тому що знову згадали, заговорили про нього і почали застосовувати в Європі, США, Канаді, Японії лише в середині п'ятдесятих років минулого століття.

Перші, так би мовити, сліди іридіодіагностики прийшли до нас з глибокої давнини, Так, у печерах Малої Азії знайдено наскельне зображення райдужки ока та її зв'язків із різними частинами людського тіла. В Індії, Китаї вже більш як три тисячі років тому надавали виняткового значення змінам в очах хворої людини... Про відображення на райдужній оболонці ока (ірисі) стану практично всіх органів людини писали Гіпократ та Філострат.

Основоположником сучасної іридіодіагностики є доктор медицини з Угорщини Пекцелі. Ще в дитинстві випадково помітивши, як змінилося забарвлення райдужки ока пораненої сови, майбутній учений зацікавився цим явищем. Пізніше, будучи студентом, а потім працюючи в хірургічному госпіталі, він продовжував накопичувати спостереження, що в майбутньому дало змогу йому систематизувати іридіологічні тести і дати перше обґрунтування методу іридіодіагностики. Цінність методу полягає в тому, що він не тільки фіксує відхилення в організмі, а й часто дає інформацію про їх причини. Сьогодні офіційна медицина визнає за ним право громадянства. Створено Міжнародну асоціацію іридіологів (С. Кузнецов).

Вправа 2. До наведених слів доберіть іншомовні відповідники.

Промисловість, рішення, всесвіт, відсоток, краєвид, кіннота, льотчик, водій, воротар, кріпость, уподібнення, обрій, кількісний, розумовий

Вправа 3. Виконання вправ на закріплення знань.

Інструкція: Виконання вправи буде здійснюватися по групах, кожен здобувач освіти згадає свій послідовний номер у списку навчального журналу і біля кожної групи будуть стояти номери.

Вправа 1. I – ГРУПА (номери:1,2, 4,7,9,10,13,14,15,16,20,22,25,27.)

Розкрийте лексичне значення слів іншомовного походження. У разі потреби зверніться до словника. Із двома парами слів складіть речення.

Анонс – нонсенс, глобальний – локальний, інцидент – прецедент, консолідація – конфронтація, інтенція – сентенція, комунікативний – комунікабельний.

II. ГРУПА (3,5,6,8,11,12,17,18,19,21,23,24,26,28.)

З'ясуйте, чи мають вони власне українські синоніми. Складіть і запишіть речення з виділеними словами.

Панацея, круїз, лайнер, турне, тенденція, дуплікат, репутація, рейтинг, аксіома, преамбула, тариф, трофей, спринтер, стаєр.

III. Підведення підсумків.

3.1. Індивідуальна робота.

Дехто вважає, що вживання слів іншомовного походження свідчить про високу освіченість людини, її інтелігентність. Прочитайте висловлювання письменника Олексія Югова, який не поділяє такої думки. Подумайте,

погодьтеся з думкою письменника, навівши власні докази, або аргументовано заперечте йому. Оприлюдніть свою позицію через есе.

«Чим освіченіша людина, тим глибше вона зобов'язана знати мову свого народу. А отже і потреба хапатися за іншомовне слівце у того, хто зважується писати статті й книги, повинна виникати значно рідше, ніж у людини з недостатньою освітою.»